

I anledning af William Labovs død: Labov og Danmark

Af FRANS GREGERSEN og TORE KRISTIANSEN

Den 17.12. 2024 døde William Labov i New York. Labov var ved sin død anerkendt som frontfiguren i, og ophavsmanden til, et paradigme inden for sprogvidenskaben: *det variationistiske paradigme*. Det vil være et udtryk for reduktionisme at se dette paradigme som identisk med sociolingvistikken som sådan, men det har spillet en stor rolle inden for den samlede sprogforskning – og gør det stadigvæk inden for disciplinen sociolingvistik, ikke mindst i kraft af at Labov har været lærer for mange af sociolingvistikens største navne, blandt andre Penelope Eckert hvis betydning for netop dansk sociolingvistik er afgørende.

Der er efter Labovs død blevet publiceret flere nekrologer hvoriblandt vi særlig vil fremhæve Penelope Eckerts (Eckert 2025) og Sneller, MacKenzie og Tammingas (Sneller, MacKenzie og Tamminga 2025). I denne artikel drejer det sig om Labovs indflydelse i Danmark. Den bliver set gennem to forskellige temperamenter og i forhold til to forskellige receptioner af Labovs omfattende værkliste, nemlig Frans Gregersens og Tore Kristiansens. Vi blev tidligt enige om at noget kunne være fælles, men at andet måtte være skrevet af os hver især fordi vi dels havde forskelligt kendskab til personen, dels havde forskellige indgange til hans måde at drive sociolingvistik på. Vi starter med et afsnit hvor Labov bliver introduceret med de vigtigste hovedstationer i hans liv optegnet, dog her med særligt henblik på hans besøg i Danmark og hans betydning for dansk sociolingvistik.

Kort biografi – med særligt henblik på Labov og Danmark

William Labov er født i Passaic New Jersey d. 4. december 1927. Det betød at han lige nøjagtig undgik at skulle være med i anden verdenskrig. Han studerede på Harvard og tog eksamen herfra på baggrund af studier i engelsk, filosofi og kemi i 1948. Derefter arbejdede han i sin onkels blækfirma som kemisk ingeniør i en årrække før han i 1961 blev indskrevet på Columbia University i New York hvor han fik Uriel Weinreich som lærer. Labov har i flere artikler hyldet mindet om den tidligt

afdøde Weinreich (se særligt Labov 2017). Labov skrev sin *master's thesis* om lydudviklinger på den lille ferieø Martha's Vineyard i Massachusetts. Specialet blev publiceret som Labov (1963) og har haft stor betydning for sociolingvistikens udvikling. Labov fik sin ph.d.-grad i 1966 på bogen *The Social Stratification of English in New York City* (Labov 1966) som må anses for at være det variationistiske paradigmes eksemplariske værk. Bogen blev hurtigt svær at få fat på (Institut for Lingvistik havde dog købt et eksemplar allerede tidligt) og blev genudgivet 40 år efter med udførlige revisioner og tilbageblik ved forfatteren selv (Labov 2006a).

Labovs vejleder Uriel Weinreich døde i 1967, men han fik lige mulighed for at færdiggøre en stor programartikel om *Empirical Foundations for a Theory of Language Change* (Weinreich, Labov & Herzog 1968) som har været det teoretiske udgangspunkt for hele paradigmet. Tilsammen udgør denne trilogi af værker grundlaget for arbejdet i Labovs tidlige periode.

I årene efter sin afgangseksamen levede Labov af fondsmidler der flød rigeligt dengang, og var tilknyttet Columbia University i New York, indtil han i 1971 blev ansat som professor i lingvistik ved University of Pennsylvania (Penn blandt kendere til forskel fra Penn State) hvor han virkede helt til han i 2014 trak sig tilbage. Gennem disse 43 år uddannede han sociolingvister på samlebånd, rejste bl.a. til Paris og Indien på længere ophold og var ufattelig aktiv med foredrag og præsentationer over hele verden. Blandt de for dansk sociolingvistik vigtigste foredrag kan nævnes det han holdt ved lingvistkongressen i Bologna i 1972¹: *On the use of the Present to explain the Past*, (Labov 1974) og det han holdt på fonetikerkongressen i København 1979². Begge var vigtige stationer, og begge blev diskuteret blandt danske lingvister.

Labovs største værk blev utvivlsomt de tre bind som han arbejdede på i årene fra 1994 til 2010 under titlen *Principles of Linguistic Change* (Labov 1994, 2001, 2010). Titlen er et nik til den tyske sprogforsker Hermann Paul som Weinreich havde undervist ham i: Pauls bog hedder *Prinzipien der Sprachgeschichte*. Pauls bog kom i 1880 og anses almindeligvis for at sammenfatte hvad de såkaldte junggrammatikere mente om sprogforandring. Junggrammatikerne skelnede mellem to

¹ Dette foredrag er blevet kanoniseret af Kiefer og van Sterkenburg i den række af plenarforedrag de udgav ved CIPL's 80 års fødselsdag (Kiefer & van Sterkenburg 2013), bl.a. sammen med Hjelm-slevs *La structure morphologique* (Hjelm-slev 1939).

² Labov deltog ved fonetikerkongressen i et symposium om *Social Factors in Sound Change* (Labov 1980 angives at være en udvidet version af foredraget). Blandt de øvrige deltagere var Lars Brink og Jørn Lund, og det er interessant at notere sig at henvisningerne til Brink & Lund (1975) i Labov (1982a) og (2006b) stammer fra den artikel der blev produceret til symposiet (Brink & Lund 1979), og det kendskab Labov fik til *Dansk Rigmål* ved denne lejlighed.

slags lydforandringer: på den ene side den regelmæssige som man antog blev gennemført overalt hvor de fonetiske betingelser var til stede, og på den anden side den analogiske som tager udgangspunkt i et bestemt ord eller et paradigme og danner lydforandringen herudfra. Imidlertid angreb dialektologerne ideen om regelmæssige lydforandringer og påviste at lydforandringer ofte breder sig gennem et sprogs ordforråd fra ord til ord. Dette kaldes leksikalsk diffusion. Nu skrev Labov så et værk der skulle sammenfatte alt hvad sociolingvistikken havde fundet ud af om sproglig variation og forandring. Ved at knytte an til junggrammatikerne fulgte han sin lærer som fandt mere af interesse hos dem end hos strukturalisterne. Labov påbegyndte denne historiske romance med sin store artikel om ”Resolving the Neogrammarian Controversy” (Labov 1981) som blev holdt som hans afsluttende foredrag som præsident for *Linguistic Society of America*.

Ud over 1979 besøgte Labov Danmark i 1986 hvor han underviste på en sommerskole, og i 2013 hvor han holdt den første *Royal Academy Lecture* i Dronningesalen i Den Sorte Diamant. Forelæsningsen ligger på YouTube.³ Ved begge disse besøg var Labov ledsaget af sin hustru Gillian Sankoff, selv en fremtrædende sociolingvist.

Her forlader vi biografien og går til de to forfatteres bidrag med minder om Labov og refleksioner over hans betydning for dansk sociolingvistik før vi afslutter med en fælles sektion.

Labov og Danmark: Minder og refleksioner ved Frans Gregersen

Som jeg husker lingvistikstudiet i 1970’ernes begyndelse, svarede det udpræget til det man nu kalder teoretisk lingvistik. Det er sikkert meget langt fra nutidens lingvistikstudium, men dengang læste vi lingvistik, dvs. vi læste hvad andre lingvister havde skrevet, mest deres teoretiske hovedværker – og ja, vi analyserede sætninger og konstruktioner, men vi indsamlede ikke empiri. Det var simpelthen arbejdsdelingen mellem sprogfagene på Københavns Universitet, sikkert en arv fra Hjelmstevs tid; Hjelmstev var i min studietid både allestedsnærværende og fuldstændig fraværende. Vi var den første generation i den post-hjelmstevianske periode, så ingen orkede at læse ham med os, men vi var klare over at alle vores lærere var produkter af hans skoling og havde hans teori som teoretisk ballast. Det var egentlig ret besynderligt.

³ Se <https://www.youtube.com/watch?v=JoFNf2sju8w>.

Labov som empirisk lunte: Projekt Skolesprog

På et sådant lingvistikstudie kom Labov til at virke som luntten til en krudttønde, for den type empiri han lavede, var eksplicit modstillet den chomskyanske jeg var opflasket i. Labov indsamlede observationelle data, mens chomskyanerne stoledes på introspektion.

Jeg gik til Mogens Baumann Larsens forelæsninger i sociolingvistik og skrev en opgave til ham hvor jeg kritiserede Labov for manglende interesse for semantik. At lave empiri kom ikke på tale. Baumann mente kritikken var helt ved siden af, jeg mener han kaldte den 'outgroup', altså at den viste jeg ikke rigtig forstod hvad der foregik, men jeg kan desværre ikke huske hvorfor (se dog Tore Kristiansen forklaring nedenfor). Men mest af alt så vi studerende Labov som helten i den store kamp mellem Bernstein og de amerikanske kulturrelativister. Det har jeg gjort udførligt rede for i Gregersen (2024), så jeg henviser hertil men vil blot tilføje at da jeg selv underviste på Dansk-overbygningen (mens jeg skrev speciale) i 1972 i sociolingvistik, var standardfortællingen at Bernstein var skurken med deprivationsteorien, mens Labov var helten med differensteorien. Vi så sociolingvistikken udelukkende i dens funktion som ideologi bag de forskellige indsatser for at inddrage undertrykte grupper, f.eks. afrikanske amerikanere, i uddannelsessystemet (Gregersen 1975).

Det forekom som et vældigt skridt da vi i en større gruppe gik i gang med at undersøge det selv i et forskningsprojekt som kom til at hedde Projekt Skolesprog (1974-1979). Det vældige skridt var at lave empiri og direkte at studere det sprog der udfoldede sig i klasseværelserne. Her havde vi ikke brug for Labov, eller rettere Labovs tilgang viste sig at være en anden: Han studerede de afrikanske amerikaneres sprog som et ligeværdigt sprog (en dialekt) med egne regler og en særlig grammatik og gik videre ad den vej med læseprogrammer for undertrykte etniciteter. Men han studerede ikke sproget i skolen.

Labov som læremester: Projekt Bysociolingvistik

Projekt Skolesprog kritiserede på empirisk grundlag Bernsteins kodeteori (det var Elisabeth Engberg-Pedersens store indsats i projektet). Men i midten af 1980'erne fik Inge Lise Pedersen og jeg et projekt sammen hvor Labovs metoder og resultater var centrale. Det var det såkaldte Projekt Bysociolingvistik i København (1986-1991). Relativt hurtigt besluttede vi at vi havde brug for et billede af hvordan individer der var født og opvokset i København, talte. Derfor var det afgørende at finde et område i København med en nogenlunde stabil befolkning og et kvarter der på samme tid skilte sig genkendeligt ud fra resten af København. Vi valgte Nyboder som dengang stadig var befolket af folk tilknyttet flåden.

For så vidt kunne man vel bare bruge Labov (1966), dvs. kopiere opdelingen af København i etnisk forskellige grupper? Næh, for dengang var der så at sige etnisk homogenitet i København – i hvert fald i forhold til hvad der er nu. Planen var ganske vist at vi, når vi engang havde en klar basis for at udtale os om københavnsk (og her skal det indskydes at *Dansk Rigsmål* (Brink & Lund 1975) jo gav projektet en fornem historisk basis at stå på), kunne gå videre til at studere København som sprogsamfund. Det blev så først langt senere.

Projekt Bysociolingvistik blev sammen med de andre projekter under initiativområdet *Dansk talesprog i dets variationer* (bl.a. det projekt Tore Kristiansen stod for i Næstved, se nedenfor) skudt i gang med en sommerskole i Karlslunde ved Køge. Den ovenfor omtalte Mogens Baumann Larsen og professoren i fonetik Jørgen Rischel var selvskrevne som undervisere, men vi ville også gerne have lidt stjernestøv. Vi fik hurtigt kontakt med den nye stjerne i den datidige sociolingvistik Lesley Milroy og hendes mand Jim Milroy. Men hvad med amerikanerne? Jeg ringede til Ralph Fasold som lige havde udgivet første bind af sin *Introduction to Sociolinguistics* (Fasold 1984), men han kunne ikke. Han foreslog sin læremester Bill Labov, hvortil jeg svarede: Er han ikke old hat? Der blev helt tavst i den anden ende af røret, og samtalen blev hurtigt afsluttet – sådan talte man ikke om Labov!

Nå, jeg gik videre til den etnografiske lingvist Shirley Brice Heath. Hun kunne heller ikke, men henviste til en god veninde hun havde ved navn Gillian Sankoff. Kunne jeg ikke ringe til hende? Det gjorde jeg så, men Gillian svarede hurtigt: *I'll put my husband on the line*, og pludselig lød denne vidunderlige dybe bas i røret: *Bill Labov speaking!*

Da Bill og Gillian så kom til Karlslunde, havde vi arrangeret at de to skulle undervise sammen én dag, så skulle de mødes med Jim og Lesley Milroy den næste dag og undervise sammen alle fire, og så skulle Jim og Lesley slutte af den sidste dag. Det blev fantastiske dage. Gillian optrådte i leopardbukser, og vi havde læst hendes og Suzanne Laberges inspirerende syntaktiske studie *Anything you can do* (Laberge & Sankoff 1980). Og da Bill kom til, fik vi virkelig lært feltarbejde fra mesteren selv. Bill sagde f.eks. at den bedste feltarbejder i virkeligheden var en ung videbegærlig kvinde: *I don't know, can you help me out here?* Jeg antyder ikke at han var sexist, det var han overhovedet ikke, men han gjorde opmærksom på asymmetrien i forholdet mellem feltarbejderen og interviewofferet som jo er grundlæggende, og som måske ses bedst hvis den er anerkendt som sådan: Feltarbejderen har noget hun skal med interviewofferet/informanten, og informanten er en slags ekspert på og i det sprogsamfund vi er ude efter at portrættere. Slagordet *Could you*

help me out here? er et udtryk for denne asymmetri og virker lige godt hvad enten det er en kvinde eller en mand (der var begge på kurset) der giver udtryk for det.

Flere af dem der var på kurset, blev inspireret til i det efterfølgende feltarbejde at stille det berømte *Danger of death*-spørgsmål: *Have you ever been in danger of your life?* Når så informanten svarede 'Yeah', så var pointen at man lændede sig tilbage og sagde: *What happened?* Det havde virket så godt for Labov i New York. Det gjorde det så ikke i Køge og omegn. Folk svarede jævnt hen bare nej, og så var den potte ude. Men da jeg kom til Grønland mange år senere og skulle undervise i sociolingvistik på Ilisimatusarfik, viste det sig at det virkede upåklageligt der.

Alt kan tages op når man er på feltarbejde, lærte Labov os, alt hvad der engagerer informanten skal man uddybe og få ham eller hende til at udfolde. Det gælder om at få frembragt tale der er så lidt monitoreret som muligt. Det var ikke den eneste metode der var repræsenteret på kurset for Kjeld Kristensen (se artiklen om ham andetsteds i dette bind) var skolet i Uppsala. Og derfor er her så et sideblik til den Thelander-Gumperzske metode hvor det er situationen ikke feltarbejderen der skal fremkalde utvungen tale – og det skal situationen ved at informanten anbringes sammen med ligesindede i en gruppesamtale. Det virker måske – måske ikke – i Hemnesberget (Blom og Gumperz 1972, jf. Mæhlum 1996), og det virkede helt sikkert for Thelander i Burträsk (Thelander 1979) – men det virker ikke altid. For det forudsætter at den gruppe der samles, er symmetrisk, at alle har samme status. En af de mindst formelle optagelser fra Projekt Bysociolingvistik var en samtale hvor det lykkedes Erik Møller at få tre veninder til at snakke så frit at Jann Scheuer havde de allerstørste problemer med at skrive optagelsen ud. Problemet for udskriveren var at de snakkede i munden på hinanden, men det var jo et indicium på at de slappede helt af og havde slået den sociolingvistiske monitor fra. Næh, problemet for os som analytikere var at netop vores informant næsten kun fungerede som publikum i forhold til de to andre. Derfor fik vi simpelthen ikke nok data. Da vi senere på det såkaldte Sprogforandringscenter (mere om dette nedenfor) brugte metoden med unge fra Næstved, fik vi samme problem.

I en af pauserne på Karlslunde spurgte jeg Labov hvad der skete når informanterne gav udtryk for antisemitiske synspunkter. Han slog resolut hånden hårdt i bordet med et brag og råbte: "No way! I will not have that!" Og grinede højt. I betragtning af at han havde udført alle interviewene i New York-undersøgelsen og sammenholdt med at han i det ekstremt etnicitetsfølsomme New York var genkendelig som amerikansk jøde, hvad han i øvrigt heller aldrig lagde skjul på at han var, må

han sikkert have været ude for problemet. Han udgjorde sammen med Noam Chomsky, som han beundrede⁴, en del af den jødiske venstrefløj som var uhyre aktive i borgerrettighedsbevægelsen, altid på de afrikanske amerikaneres side.

Den koalition har ikke overlevet særlig godt. I den forstand tror jeg man kan sige at Labov også politisk var praktiker, empiriker. Hans arbejde med læseproblemer for de afrikanske amerikanere var anvendt lingvistik når den er bedst (Duncan 2025). For ham var det politiske engagement et engagement for de undertrykte afrikanske amerikanere (se Labov 1982b). Det gav ham mindre forståelse af marxismen end man kunne tro, hvad der har præget sociolingvistikken som helhed – om end de tyske tidlige sociolingvister havde Marx som en selvfølgelig del af deres åndelige bagage (se især Hager, Haberland & Paris 1973).

Labovs indsats kan ikke begrænses til den (enorme) han har stået for inden for sociofonetikken. Han var også en stærk og banebrydende interaktionel forsker. I Projekt Bysociolingvistik fik særlig Erik Møller inspiration fra Labov & Waletzky (1967) (og til at gå videre end Labov) i arbejdet med narrativerne i materialet fra Nyboder. Labovs strukturteori var for simpel for Erik Møller, og kun hans alt for tidlige død forhindrede at han fik et internationalt gennembrud som socio-pragmatiker med de fintfølende både kvantitative og kvalitative analyser han gennemførte af narrativerne fra dette projekt. Navnlig hans introduktion af en udsigelsesanalyse i narrativerne gav frugtbare perspektiver for et videre arbejde (se Møller 1993).

Nogle af Labovs analyser af særlige speech events eller genrer som f.eks. den terapeutiske samtale (Labov & Fanshel 1977) eller de rituelle fornærmelser han analyserede i *Rules for ritual insults* (Labov 1972a), pegede videre mod den interaktionelle sociolingvistik. Den hentede dog herhjemme mest inspiration fra John J. Gumperz og morsomt nok særlig fra Erving Goffman. Det morsomme består i at det på den måde blev i familien. Gillian Sankoff havde været gift med Erving Goffman før hun blev gift med Labov, og deres datter blev opdraget hos Bill og Gillian. Folk der havde besøgt dem i deres hjem, fortalte at der var en hel reol med Goffmans bøger på alle de sprog de var blevet oversat til.

Sociolingvisterne fra København, Tore Kristiansen, Erik Møller, Inge Lise Pedersen og jeg, mødte Labov igen på det første *Sociolinguistics Symposium* vi deltog i, i Reading i 1992, hvor vi fortalte om nogle af resultaterne fra Projekt Bysociolingvistik. Og jeg (FG) mødte Labov ved flere andre lejligheder siden, altid venlig

⁴ Om forholdet mellem Chomsky og Labov, se Cornips og Gregersen (2016) og Labovs svar herpå i samme nummer af *Journal of Sociolinguistics* (Labov 2016).

og interesseret. Han havde helt tydeligt en strategi med at pumpe folk for oplysninger i timelange intense samtaler; han var på den måde altid på arbejde, men det føltes som en ære at blive udsat for – og det var det også. Jeg tror han mest læste det han i embeds medfør skulle læse, han bedømte en del ph.d.-afhandlinger især i USA, og man kunne efterhånden se disse referencer dukke op i hans artikler. Men allermest fungerede han nok mundtligt, han var en fremragende samtalepartner.

Labov og Sprogforandringscentret

Da en gruppe bestående af Inge Lise Pedersen, Jens Normann Jørgensen, Tore Kristiansen og Frans Gregersen forberedte ansøgningen om det der senere blev til Sprogforandringscentret, i 2004, stod det hurtigt klart at vi måtte have både Bill og Gillian i *Advisory Board*, og det lykkedes også, men de havde aldrig rigtig tid til at komme når vi skulle samle vores prægtige AB. Så det blev faktisk først da de begge besøgte centret i forbindelse med forelæsningen i Den Sorte Diamant i 2013 at vi fik lavet et minisymposium for dem med en orientering om centrets arbejde. Da var centret for længst færdigt med at samle data ind og næsten også færdigt med at bearbejde dem, så på den måde har Labov og Sankoff egentlig ikke haft særlig indflydelse på Sprogforandringscentrets arbejde.

Labovs bind I i trebindsværket om principperne for sprogforandring havde imidlertid meget stor indflydelse på selve konciperingen af centret. Labov skelner her mellem fire forskellige forandringstyper i et kapitel som har overskriften ”Relations between apparent time and real time”; som han anskueliggør i sin Table 4.1 (Labov 1994:83). Denne simple tankefigur viser nemlig at man ved hjælp af optagelser af en aldersopdelt population på et givet tidspunkt kan slutte hvilke sprogforandringer der var i gang, hvilket fik stor betydning for vores arbejde i og med at vi skulle afklare dels om det overhovedet var rigtigt (hvilket vi gjorde ved at optage de samme informanter igen), dels ved at vi skulle finde ud af hvilken type forandring vi havde at gøre med. Typologien kan ses i tabellen nedenfor:

Table 4.1 Patterns of Change in the individual and the community

	<i>Individual</i>	<i>Community</i>
1. Stability	Stable	Stable
2. Age-grading	Unstable	Stable
3. Generational Change	Stable	Unstable
4. Communal Change	Unstable	Unstable

Det er påfaldende at modellen slet ikke tænker forholdet mellem større og toneangivende og små og efterlignende samfund ind, og det gjorde det faktisk svært at anvende modellen i vores sammenhæng, for det der allerede var blevet vist før vi gik i gang – men blev overbevisende demonstreret gennem centrets undersøgelser – var at moderne københavnske træk bredte sig over hele Danmark, og at det havde med ubevidste holdninger at gøre – begge dele kunne vi se i vores data (Kristiansen 2009).

Det blev endnu mere indviklet da det viste sig (se Maegaard, Jensen, Kristiansen & Jørgensen 2013) at individerne i sprogsamfund uden for København fulgte København med en vis forsinkelse, så når Københavnerne gik tilbage i forhold til en variation, så gik man ude i Danmark også tilbage – efter noget tid.

Labovs indflydelse på dansk sociolingvistik kan således inddeles i tre perioder

Jeg har ovenfor gennemgået Labovs indflydelse i mit eget perspektiv. Ud fra det kan man opsummerende opdele Labovs indflydelse på dansk sociolingvistik i tre perioder.

I den **første periode** fra ca. 1970 til ca. 1985 var det mest diskussionen om uddannelse der spillede en rolle blandt de forholdsvis få der kendte til forskningen⁵. Sociolingvistikken sås som en form for anvendt lingvistik som havde til opgave at formulere og løse det problem der var blevet opdaget da højkonjunkturen i 50'erne for alvor satte ind i Vesteuropa og USA nemlig at uddannelsessystemet var skævt og pilråddent: Børn og unge fra undertrykte grupper (arbejderklassen i Vesteuropa, de afrikanske amerikanere i USA) fik ikke den uddannelse de var berettiget til. Set både ud fra en kulturanthropologisk og en marxistisk begrebsramme blev de undertrykt i uddannelsessystemet. En af de måder problemet blev formuleret på, var at disse børn ikke havde det sproglige beredskab som skolen krævede. Sociolingvistikens indsats kunne derfor rette sig enten mod skolens middelklassebias eller mod bias i opfattelsen af elevernes sproglige beredskab, og faktisk satte man ind på begge fronter. Imidlertid blev Basil Bernsteins kodeteori misbrugt i USA til at legitimere hårdhændede behaviouristiske indskolingsprogrammer hvor børn af afrikanske amerikanere blev påtvunget standardsproget, og diskussionen blev formuleret som et enten eller: Enten var man for Bernsteins deficitteori eller Labovs differenceteori. Det var forvrøvlet og medvirkede desværre til at dæmonisere Bernstein i USA og glorificere Labov på et fejlagtigt grundlag. Det var ikke *The Logic of Non-*

⁵ I den toneangivende antologi *Klassesprog*, som kom i flere oplag (Gregersen m.fl. 1974 og 1979), er Labov slet ikke repræsenteret med nogen artikel. Han optræder dog (henvisningen er til *The Logic of Non-Standard English*) i Baratz og Baratz (1970) som er oversat til brug for netop denne antologi.

standard English der tegnede Labovs banebrydende indsats. Den er et brillant stykke forenkende polemik i en meget mere kompliceret problemstilling (Gregersen 2024 uddyber dette argument).

Den **næste periode** tager udgangspunkt i det initiativ der hed Dansk talesprog i dets variationer. Dansk sociolingvistik var blevet større (det kan man læse mere om i artiklen om Kjeld Kristensen andetsteds i dette nummer af *Danske talesprog*). Et af projekterne i Dansk talesprog i dets variationer var det projekt som Inge Lise Pedersen og jeg tog initiativ til og blev ledere af, Projekt Bysociolingvistik. Dette projekt var som beskrevet metodisk set laboviansk fra start til mål, modelleret som det var over teknikken i New York-studiet (men dog uden den etniske opdeling som er så karakteristisk for Labov 1966). Valget af Nyboder som udgangspunkt var motiveret i den type *neighbourhood studies* som var blevet gennemført både i New York og Philadelphia. Det muliggjorde ganske vist studier af netværk som dem Lesley Milroy havde importeret fra Granovetters sociologi (Granovetter 1973) til sociolingvistikken i Milroy 1980, og som vi havde læst med den allerstørste interesse, og rekrutteringen af informanter var også inspireret af Milroys 'a friend of a friend'-taktik. Men da det kom til stykket, blev det de velkendte talervariable køn, klasse og alder vi koncentrerede os om i analyserne, selv om flere enkeltartikler tog fat på familier (mange af vores informanter var faktisk i familie). Her skal det så tilføjes at Labov selv havde anvendt netværksteorien i flere yderst interessante artikler, bl.a. Labov 1973 og Labov & Harris 1986.

Desværre lykkedes det ikke at få rapporten fra projektet (Gregersen & Pedersen 1991) udgivet på et internationalt forlag. Suzanne Romaine påpegede i en konsulentudtalelse for Oxford University Press at den nærmest var ulæselig, fyldt som den var med resultater i form af statistikker og grafer. Hvad der manglede, var et teoretisk argument. Det havde hun ret i, hvad enhver kan forvisse sig om ved at (forsøge at) læse den.

Projekt Bysociolingvistik fyldte imidlertid et vigtigt hul i litteraturen om det danske sprogsamfund. Hvordan kan jeg nu mene det når Brink og Lund få år før havde publiceret deres store værk *Dansk Rigsmål* (Brink & Lund 1975)? Det kan jeg fordi Brink og Lund, som beskrevet andetsteds i dette bind af *Danske Talesprog* (se artiklen om Kjeld Kristensen), ikke var interesseret i variation men i de to forskellige sociolekter i København, deres historie og deres særtræk som sprogformer af dansk. Når man ser indsatsen lidt fra oven, kan man se at de to indsatser, Brink og Lunds og Projekt Bysociolingvistik (netop pga. disse forskelle) supplerede hinanden.

Det må i øvrigt med i billedet at den første empiriske labovianske undersøgelse er Jens Normann Jørgensens speciale publiceret 1980 i SAML (Jørgensen 1980). Normann Jørgensen var ubestrideligt elev af Lars Brink og Jørn Lund, men interesserede sig for lydlig variation. At han siden kom til at forny dansk forskning i dansk som fremmed- og andetsprog, kan måske med bagklogskabens indsigt læses ud af hans originale tilegnelse af både Brink & Lund og Labov. Når man kaster et blik på de øvrige empiriske undersøgelser der blev udført i denne anden periode, står de andre ganske vist eksplicit i gæld til Labov hvad angår analysemetoden: der anvendes trækanalyse, men ellers er de uden klare labovianske træk, enten fordi de brugte andre feltmetoder, eller fordi de var optaget af afdialektiseringen af Danmark.

Den **tredje periode** repræsenteres så af Sprogforandringscentret (hvis internationale navn er LANCHART-centret, *Language Change in Real Time*). Centret var fra starten bundet op på problemet om sammenlignelighed: Vi havde en række, faktisk en enestående række, af forudgående sociolingvistiske studier som vi med centrets etablering blev sat i stand til at gentage; men hvordan skulle vi sikre at de nye resultater faktisk kunne sammenlignes med de gamle hvis nu de nye resultater var indsamlet på en helt anden måde (Gregersen & Foget Hansen 2025)? I den ene ende havde vi Odder-undersøgelsen ved Bent Jul Nielsen og Magda Nyberg med to interviewere og klar kritik af labovianske feltarbejdsmetoder (se Nielsen & Nyberg 1992: 53–55). I den anden ende lå Tore Kristiansens og Projekt Bysociolingvistik optagelser som var dybt præget af Labovs feltarbejdsteknik som beskrevet i Labov 1984.

Det har vi så løst på forskellige måder – overvejende med brug af labovianske feltarbejdsmetoder i gentagelsesstudierne, dog med modifikationer. Men det står fast at LANCHART-databasen mestendels består af labovianske sociolingvistiske interviews. Det kan der sættes spørgsmålstejn ved, og det blev der allerede på centret, især af Janus Spindler Møller, Signe Schøning (se Schøning & Møller 2009), Søren Beck Nielsen og Jacob Thøgersen fra hver deres udgangspunkter. Disse spørgsmålstejn stammer ikke fra skepsis mht. situationsafhængig variation – tværtimod. De gælder derimod privilegeringen af en bestemt optagesituation som den primære.

Sidst men ikke mindst er der sket en generel udvikling i dansk sociolingvistik bort fra store statistiske undersøgelser og hen mod mere kvalitative – noget som kan ses i sociolingvistikken som helhed. Her kan man måske sige at Penelope Eckerts tredje bølge (Eckert 2012) i nogen grad har taget fremdriften ud af undersøgelser inspireret af Labovs eksemplariske indsats fra 1966 til 2024. Den tredje bølge har nu afløst den anden.

Labov og Danmark: Minder og refleksioner ved Tore Kristiansen

Labovs livsværk – den empiriske beskrivelse og teoretiske forståelse af systematikken i sproglig variation som sprogforandringens sine qua non – vil uden tvivl blive stående som skelsættende i sprogvidenskabens historie. Som aldrende ”sprogvider” må man takke for at have levet i spændende tider. Når jeg ser tilbage på mit forhold til Labov og hans værk (som i høj grad er definerende for min tid i sprogvidenskabens) giver det god analytisk mening at inddele i perioder. Frans tog første etape i arbejdet med denne artikel og afleverede stafetten i form af ovenstående tekst – som jeg hverken kunne eller ville undlade at blive inspireret af. Så på min etape vil der blive opereret med den samme inddeling af Labovs indflydelse i tre perioder, set i et lidt anderledes perspektiv, og der vil forekomme kommentarer med direkte reference til Frans’ tekst.

Første periode (1970–1985): Fokus på skole og undervisning.

Frans og jeg studerede ikke sammen. Da jeg kom til Danmark og begyndte på bifag i lingvistik i efteråret 1974, var Frans allerede færdiguddannet med hovedfag i lingvistik fra 1973. Men den karakteristik Frans giver af lingvistikstudiet i begyndelsen af 1970’erne kan langt på vej bruges også om de mange efterfølgende år hvor jeg var studerende i faget. Den ’teoretiske lingvistik’ som dominerede i undervisningen, var transformationsgrammatikken, men vi fik tillige solid indføring i europæisk strukturalisme og tegnteori – og det var ikke sådan at Hjelmslev var totalt fraværende (især ikke fra Una Cangers undervisning).

Det jeg oplevede som totalt fraværende, var en interesse for det socialpsykologiske og sprogpoltiske aspekt af forskelle og variation i det sproglige tegns *udtryksside*. Det var en intens og stærkt frustrerende oplevelse. Den skyldtes ikke bekendtskab med den labovske tilgang til sprogvidenskabens, men at jeg var kommet til Danmark og lingvistikstudiet med et norsk sprogsyn i bagagen. Bekendtskabet med den labovske tilgang havde imidlertid afgørende betydning for mig: Det gjorde det muligt at tro på at sådan kunne det også gøres, og at det derfor kunne give god mening i livet at (fortsætte med at) uddanne sig til sprogforsker.⁶

Ifølge Frans havde Institut for Lingvistik tidligt indkøbt et eksemplar af *The Social Stratification of English in New York City* (Labov 1966), men bogen fandtes ikke på Lingvistisk Bibliotek i de år jeg studerede, og var som Frans siger, svær at få fat på, så min begejstring for Labov var baseret på læsning af ting som fandtes i

⁶ Det samtidige bekendtskab med Joshua A. Fishmans sprogsociologiske tilgang bidrog også positivt i den retning.

biblioteket, først og fremmest artiklerne om *The Social meaning of a sound change* (Labov 1963) og *Empirical foundation for a theory of language change* (Weinreich, Labov & Herzog 1968) samt, og ikke mindst, den opsummerende oversigt over teori og metoder som Labov fremlagde i bogen *Sociolinguistic Patterns* (Labov 1972b).

Der var undervisning i psyko- og sociolingvistik på bifaget, ved Jesper Hermann og Frans Gregersen. Den, og alt det andet Frans (m.fl.) havde gang i, fulgte jeg med entusiasme. Tidsskriftet *PAPIR* udkom i 8 temanumre i årene 1974–1978 med den udtrykte målsætning at bidrage til udviklingen af en materialistisk sprogteori,⁷ og i store forsknings- og bogprojekter – *Projekt Skolesprog* (Gregersen & Skall 1976; afrapporteret i *Skoledage* bd. 1 og 2 1979), *Børn, sprog og undervisning* (Gregersen, Reisby & Vejleskov 1975 og 1980), *Gennem Sproget* (Hermann & Gregersen 1978) – blev den sociolingvistiske 'sprog-og-samfund'-problematik indgående og alsidigt tilgået både teoretisk og empirisk (med bred inddragelse af udenlandsk litteratur: engelsk, amerikansk, russisk, fransk, norsk, og især tysk). Ikke noget af dette ændrede på oplevelsen af generel mangel på interesse for den sociale betydning af forskelle og variation i sprogets udtryksside. Tværtimod. Til Frans' beskrivelse ovenfor (fodnote 5) af dansk sociolingvistik 1970'er-fokus på sproget i uddannelsessystemet kan føjes at interessen for 'klassesprog' udelukkende var rettet mod sider af *det sproglige indhold*. Danmarks første sociolingvist, Mogens Baumann Larsen, er en undtagelse fra denne generalisation. Baumann tog inspirationen fra et ophold i USA med sig til Danmark og udførte flere studier som forarbejdede

⁷ Der er ikke noget temanummer om Labov. De tre første numre er helliget (kritik af) henholdsvis Chomsky, Bernstein og Hjelmslev. *PAPIR* er en sand guldgrube til indsigt i hvad og hvordan man tænkte i dansk sociolingvistik i 1970'erne. Nr. 7, 1977, består af to (i denne sammenhæng og i enhver forstand) store og særdeles læseværdige artikler. Harriet Bjerrum Nielsen skriver om "Sociolingvistikens sprogbegreb". Labov inddrages på nogle få linjer med reference til en narrativanalyse (i Labov 1972c) hvor det drejer sig om at "påvise hvordan de grammatiske elementers funktion i sætningen kan udnyttes til semantiske valg på sproghandlingsplanet" (Nielsen 1977: 22). Det var en sådan opgave hun mente at sociolingvistikken ideelt måtte løse, og som hun selv havde som hovedspørgsmål i sin specialeafhandling (som artiklen bygger på): "På hvilket niveau kan sprogbrug empirisk generaliseres for teoretisk at kunne bruges i sammenhæng med socialt betingede forskelle i tænkning?" (1977: 5). Konklusionen på hendes arbejde med at koncipere (og bidrage til at etablere) den ideelle socialisationsbaserede sociolingvistik blev at: "generaliseringerne må foretages andre steder end på netop det sproglige niveau. Sociolingvistikken opløste sig selv som selvstændig disciplin" (1977: 5). – Den anden artikel er Anne-Marie Søderbergs specialeafhandling som giver "en eksemplarisk beskrivelse af sammenhænge mellem en folkeskolelærers arbejdsbetingelser, hans holdning til disse og hans adfærd i observerede undervisningssituationer" (Søderberg 1977: 39). I en ellers både bred og dyb diskussion af temaer og konflikter i så henseende, drejer alt sig om 'det sproglige indhold' (*The logic of non-standard English* er medtaget i litteraturlisten, dog uden at der findes omtale af Labov i teksten) – der er ingen omtale af den sproglige udtryksside.

inspirationen originalt og helt uden fokus på uddannelse (se Gregersen 2009). Det skal dog præciseres at selv om Baumanns studier som sådan ikke havde fokus på uddannelse, så skrev han om dem i de relevante fagtidsskrifter med henblik på en diskussion om hvordan socialpsykologiens og sociolingvistikens udforskning og forståelse af gruppenormer kunne indarbejdes i sprogundervisningen både i folkeskolen (se Larsen 1969; omtalt i Kristiansen 1990: 237f.) og på universitetet (Larsen 1972).

Jeg måtte smile da jeg læste at Frans gik til undervisning i sociolingvistik hos Baumann Larsen og ikke forstod hvorfor han blev kaldt "outgroup" (af gruppenormteoretikeren BL) da han kritiserede Labov for manglende interesse for semantik. Selv gik jeg til undervisning hos Frans og Jesper og følte mig i høj grad som outgroup når jeg kritiserede dem og dansk sprogforskning i almindelighed for manglende interesse for de socialpsykologiske, sprogpædagogiske og sprogpoltiske aspekter der knytter sig til forskelle og variation i *det sproglige udtryk*.⁸

Den 'udgrænsningsproblematik' der antydes her, har Frans og jeg luftet med hinanden med jævne mellemrum gennem 50 års kollegialt venskab (senest i *Danske talesprog* 2020, jf. Gregersen 2020; Kristiansen 2020a, 2020b). Og vi ser måske lidt forskelligt på det. Men uanset hvad man tænker om det nu, er det et interessant spørgsmål hvordan den utvivlsomme og særprægede danske udgrænsning af udtryksrelateret socialpsykologi skal indplaceres i billedet af Labovs indflydelse på dansk sociolingvistik i den første periode. Bortset fra artiklen om *The logic of non-standard English*, som fik sin store gennemslagskraft fra demaskering af standard-sprogideologiens urimeligheder (af samme karakter som Erik Hansens artikel om 'Den hemmelige præmis', Hansen 1975), var Labovs tilstedeværelse til at overse i 1970'erne.

Når man gennemser 1970'er-publikationernes litteraturlister, glimrer navnet Labov ved sit fravær. Det gælder ikke bare for 70'ernes undervisningsorienterede sociolingvistik med fokus på indholdsrelateret klassesprog, men også for mere traditionelt orienterede undersøgelser af dialekt i skolen. For eksempel er Labov ikke nævnt i nogen af artiklerne i det store værk om *Skolen, samfundet og dialekten* i

⁸ Min fratrædelsesforelæsning (Kristiansen 2020a) giver en mere udførlig udlægning af hvordan jeg oplevede de spændende 1970'ere. Kapitel 7 i Kristiansen (1990) giver en mere udførlig faglig fortælling i et afsnit kaldet 'Den manglende interesse – pædagoger og sociolingvister mellem udtryk og indhold'.

Selv kendte jeg ikke Baumann dengang, men havde senere glæden af 'ingroup'-følelse i den kontinuerlige faglige samtale vi havde i de år han var censor på mine studerendes bachelorrapporter i første halvdel af 1990'erne, og hvor han gav udtryk for at det jeg havde gang i, var det han selv havde forsøgt at få gang i.

Hirtshals kommune (Hansen & Lund 1983). Mest bemærkelsesværdigt er det måske at der slet ikke refereres til Labov i den gren af sociolingvistikken der excellerede i beskrivelser af dansk udtryksvariation: Brink&Lund-skolen. Men det kan og skal nok forklares netop ved skolens principielle udgrænsning af de socialpsykologiske problemstillinger som irrelevante for beskrivelse og forklaring af variation og forandring i den sproglige udtryksside (se artiklen om Kjeld Kristensen i dette bind).

Det billede der er skitseret her, udgør baggrunden for den oplevelse jeg altid har haft af at befinde mig i en rolle som fortaler og forsvarer for Labov og hans indsats i sprogvidenskab. Rollen er imidlertid ikke særligt tydelig markeret i mit eget første større forskningsprojekt fra første periode, som udpensler billedet af hvordan *sproglig udtryksvariation* behandles i dansk skole. Specialeafhandlingen *Udtalenormering i skolen* blev til i første halvdel af 1980'erne og udkom senere som bog (Kristiansen 1990).⁹ Med hensyn til det empiriske var der slet ikke noget labovsk ved specialeprojektet. Det var en ideologikritisk læsning af mange forskellige skole- og undervisningsrelaterede tekster med det formål at afdække at der foregår 'skjult' sprogundertrykkelse i skolen – 'skjult' i den forstand at det foregår uden at nogen er sig det bevidst.¹⁰ Med hensyn til det teoretiske er Labovs navn nævnt en håndfuld gange, dels når hans sprogpoltiske betydning skulle forsvares i forhold til karakteristikkene af hans sprogforskning som samfundsvidenskabelig naiv og uanvendelig (Kristiansen 1990: 196f), dels når hans tilgang til at forklare lydforandring skulle fremhæves som alternativ til forklaringer der bygger på en eller anden form for fysiologisk eller sprogsystemisk 'naturlighed', og dermed åbner for udgrænsning af holdninger og ideologi:

Som (under)bevidsthedsfænomener opstår og ændres normer ikke i kraft af 'naturlige' mekanismer. Først i de senere års Labov-inspirerede sociolingvistik er sprogforskningen for alvor begyndt at interessere sig for lydforandrings rod i socialpsykologiske mekanismer. Et sådant syn åbner selvfølgelig for et helt anderledes engagement mht. sprogholdninger og sr-debat i samfundet (Kristiansen 1990: 204f.; sr=sprogrigtighed).

⁹ Her er det på sin plads at fortælle at Frans var vejleder på specialet og stærkt medvirkende til at få afhandlingen udgivet som bog. So much for udgrænsning!

¹⁰ Jens Normann Jørgensen, som dengang var ansat på Danmarks Lærerhøjskole, så pointen og spurgte i overskriften til en anmeldelse af bogen "Ved vi hvad vi gør?" og svarede konkluderende med at "Kristiansen har dokumenteret, at sprogets udtryksside ligger (for) langt nede i bevidsthedsniveauerne inden for det danske skolevæsen" (Jørgensen 1991).

Anden periode (1986–2005): Dansk talesprog i dets variationer

Det daværende Statens Humanistiske Forskningsråd (nu FKK) finansierede fra 1986 og fem år frem et såkaldt initiativområde som skulle udforske ”Dansk talesprog i dets variationer”, og som blev af afgørende betydning for udbredelsen af (kendskabet til) den labovske variationisme i dansk sociolingvistik.¹¹ Det gjaldt især ”Projekt Bysociolingvistik” ved Frans Gregersen og Inge Lise Pedersen (1991), og mit eget projekt ”Sproglig norm og variation i Næstved” (Kristiansen 1991). Begge projekter var tilknyttet Institut for dansk dialektforskning, og jeg havde på alle måder et tæt samarbejde med bysociolingvistik-gruppen. Projektet ”Moderne sjællandsk”, ved Jens Normann Jørgensen og Kjeld Kristensen (1995), analyserer sprogbrugsvariation som den korrelerer med baggrundsvariabler, men er ikke udpræget labovsk hvad indsamlingsmetoder og teoretisk perspektivering angår (se artiklen om Kjeld Kristensen i dette bind af *Danske talesprog*). Det samme gælder for Odder-undersøgelsen, som ikke var finansieret under initiativet, men inspireret af det (se Nielsen & Nyberg 1988: 32).

Frans har tidligere i artiklen gjort rede for hvordan vi samlede data ind ved at følge, så godt det lod sig gøre, Labovs retningslinjer for hvordan man bedst gennemfører et ’sociolingvistisk interview’ så informanterne glemmer situationen og byder på det sprog de taler, når de er ”sig selv” (deres *vernacular*). Han har også peget på problemerne med de tilknyttede teoretiske antagelser, som vi alle er blevet mere opmærksomme på og bevidste om hen ad vejen. Så det lader jeg ligge, og går over til at berette om min fortaler/forsvarer-rolle (for Labov) som den udfoldede sig i anden periode.

Det drejede sig om socialpsykologisk empiri på den sproglige udtryksside – indsamling og analyse af sprogholdningsdata. Det var et karakteristisk træk ved labovske variationsundersøgelser, ikke bare i Danmark men også internationalt, at de holdt sig på sprogbrugsniveauet og udgrænsede sprogholdningsniveauet. Så min rolle blev at minde om og insistere på at den sociale vurdering (det der i paradigmets teoretiske bibel, Weinreich, Labov & Herzog 1968, kaldes *the evaluation problem*) indgik blandt de fundamentale problemstillinger som sprogforandringsteorien måtte løse, og at vurderingsproblemet skulle på den forskningsmæssige dagsorden som et integreret, men selvstændigt, forskningsobjekt: Vurderingsdataene skulle indsamles og analyseres som data i egen ret (uafhængigt af sprogbrugsdataene), og

¹¹ Initiativområdet udgav nyhedsbrevet SNAK i årene 1986–1992. Styringsgruppen bestod af forslagsstillerne Hans Basbøll, Frans Gregersen, Inge Lise Pedersen og Jørgen Rischel samt tre repræsentanter for SHF.

der var i den forbindelse en vigtig forskel at tage hensyn til mellem åbent tilkendegivne (*overt*) vurderinger og mere skjulte (*covert*) vurderinger. Alt sammen udlagt i den labovske variationismes tidlige grundlagstekster: Weinreich, Labov & Herzog 1968, og Labov 1972b.

Så i mit Næstved-projekt gjorde jeg meget ud af at operationalisere forskellen mellem åbne (bevidst tilkendegivne) og skjulte (underbevidst tilkendegivne) sprogholdninger, for at kunne sammenligne hvordan henholdsvis åbne og skjulte holdninger/værdier samsvarede med den sproglige udvikling i det lokale sprogsamfund (Næstved med omegn). Det batteri af metoder som jeg udviklede til formålet, og de data der blev indsamlet, blev så omfattende at licentiatafhandlingen (Kristiansen 1991) endte med udelukkende at fremlægge sprogholdningsanalyser.¹² Af særlig betydning i forhold til Labov-indflydelse på dansk sociolingvistik kan især udviklingen og brugen af The Matched Guise Technique (MGT) nævnes. Med inspiration fra den canadiske socialpsykolog Wallace E. Lambert som opfandt testmetoden, havde Labov anvendt den i sit 1966 New York studie (også i senere studier i New York og Philadelphia). I forlængelse af Næstvedprojektet blev metoden kendt som *masketest* i Danmark og ellers i Norden, og den er blevet anvendt i diverse versioner i mange undersøgelser.¹³ Selv blev jeg i forlængelse af Næstvedprojektet inviteret med til at arbejde på indsamling af sprogholdninger i to andre store projekter i anden periode: ”Dansk-Svensk Akkommodation” (DASVA) (Kristiansen 2004) og ”Moderne Importord i sprogene i Norden” (MIN) (Kristiansen 2006; Kristiansen & Vikør 2006).

Mine anekdoter om møder med Labov begrænser sig til to. De ligger henholdsvis ved begyndelsen og slutningen af anden periode. Begyndelsen var sommerskolen i Karlslunde i august 1986. Jeg fremlagde (noget om) mit Næstved-projekt og fortalte at der bl.a. skulle indsamles data fra 10 skoler der adskilte sig mht. art og geografisk placering. Det syntes Labov godt om: interessant baggrundsvariabel! Det jeg ellers husker bedst fra Karlslunde, er Labovs stærke understregning af at det er bedst at holde sig til at forske i sit eget sprogsamfund, for så kan man altid og til enhver tid tale med alle og enhver om alt man er fælles om at følge med i og kende til. Det passede jo helt til min situation i Næstved. Og så skulle man altid have en

¹² Sprogbrugsdataene fra de mange interview og gruppesamtaler er senere blevet indlemmet og nytiggjort i LANCHART-projektet.

¹³ Det skal nævnes at Inge Lise Pedersen, som var min vejleder under arbejdet med licentiatafhandlingen, havde anvendt MGT i et studie af sprogholdninger i Vissenbjerg på Fyn (Pedersen 1986). I den forbindelse kobler hun ikke til Labov, men til den britiske, også Lambert-inspirerede men Labov-kritiske, socialpsykolog Howard Giles, som er hovedmand bag disciplinen *The social psychology of language*.

walkman på sig, så man var parat til at samle data ind når lejligheden tilfældigt bød sig (men der måtte ikke båndoptages i smug – jeg lærte ordet *surreptitiously*). Jeg købte straks en dyr walkman til formålet. Jeg har den stadig, men den blev aldrig brugt. I en pause var jeg til stede mens Jørgen Rischel fortalte, på Labovs forespørgsel, at han arbejdede med at samle data til en beskrivelse af Mlabri i det nordlige Thailand – hvortil Labov tørt bemærkede noget a la: ”nåh, så du er en af dem der rejser til den anden ende af verden for at indsamle data”. Jeg kunne mærke at Rischel blev ilde til mode. Det blev jeg nu også selv.

Anekdoten fra slutningen af perioden stammer fra en åben konference afholdt i regi af *The ESF (European Science Foundation) Network on the Convergence and Divergence of Dialects in a Changing Europe* (se Auer, Hinsken & Kerswill 2005). Jens Normann Jørgensen og jeg fremlagde en hypotese om hvordan den kønsrelaterede sprogbrug i Næstved ville ændre sig, baseret på fundene i mit Næstvedprojekt om de underbeviste holdningers betydning (Kristiansen & Jørgensen 2005). Labov sad i tilhørerskaren og tog ordet for at sige at der efter hans erfaring og mening ikke fandtes belæg for at tro på det vi der troede på.

Hvad så med den hypotese som afsluttede omtalen af første periode og udtalte tro på at øget kendskab til den Labov-inspirerede sociolingvistik ville få både sprogforskningen og samfundet til at ”åbne for et helt anderledes engagement mht. sprog-holdninger og sr-debat” – hvordan gik det med den? Den slog ikke til – i hvert fald ikke i forhold til den dialektale og sociale udtryksvariation som var mit smertensbarn. I sit bidrag til et festskrift til Baumann Larsen (som fyldte 60 år midt i perioden), skriver Frans fornøjeligt, men lidet opmuntrende, om ”sociolingvistikens betydning”:

Det den [sociolingvistikken] i Bernsteins kodeteoretiske iklædning meddelte, var stort set det samme som det labovianske paradigme kunne sætte en formidabel teknisk indsats ind på at bevise: Vi lever i et socialt differentieret samfund, alle taler ikke ens. Det vidste vi godt men vi måtte ikke vide det, for det kunne åbne for en diskussion af hvad der var fint og korrekt og om det mon ikke skulle have en til identitet grænsende lighed med de højere klassers sprog.

Men man skal ikke undervurdere klassesdelte samfunds ideologiske superstruktur. Det viste sig hurtigt at det efter det indledende chok blev naturligt at der var classeskel i sproglig henseende. Og Labov havde jo vist at vi bare talte forskelligt, det betød såmænd ikke at der var noget galt med de lavere klasser. Accepten og tolerancen kom på tryk som Tore Kristiansen har vist det i sin bog om udtalenormering i den danske skole, men det blev den praktiserede intolerance ikke mindre af. (Gregersen 1994)

Den 'ideologiske superstruktur' er i sandhed stærk. Men sandheden var også, og måske først og fremmest, at de åbne konflikter mellem herskende og oppositionelle ideologier som prægede samfundet i 1970'erne, var stilnet af. Et af de mange kendte fyndord fra landets stærke statsminister i 1980'erne (Poul Schlüter) fortalte os alle at "ideologi er noget bras". Den sproglige virkelighed der voksede frem, var en anden på både sprogbrugsniveau og sprogholdningsniveau. De sproglige og ideologiske modsætninger der definerede det danske sociolingvistiske felt i første periode, var ved at være uaktuelle.

På vejen fra landbosamfund og industrisamfund til 'velfærdssamfund', var danskerne faktisk begyndt at tale mere ens – lingvistisk set. Den traditionelle modsætning mellem 'fællessproget' (det København-baserede standardsprog) og dialekterne var stort set reduceret til prosodien, samtidig med at modsætningen mellem højkøbenhavnsk og lavkøbenhavnsk også stod svagere efterhånden som traditionelt lavsocialt associerede udtaletræk blev mere og mere almindeligt forekommende i 'de højere klassers sprog' – ikke mindst i den nytilkomne og nationale tv-offentlighed.

Sprogideologisk set betød denne 'offentliggørelse' at sprogbrug med lavkøbenhavnske træk blev opvurderet blandt de unge til at gælde som 'bedste sprog' – det var hvad de 'underbevidste' holdningstilkendegivelser i Næstved viste. Betød det så måske at den Labov-inspirerede sociolingvistik havde fået gennemslag for fortællingen om at "der ikke er noget galt med de lavere klasser", hverken med deres sprog eller logik? Nej, for opvurderingen af lavkøbenhavnsk skete kun i 'underbevidst' holdningstilkendegivelse. I 'bevidst' tilkendegivelse forblev lavkøbenhavnsk på traditionel vis stærkt nedvurderet blandt de unge.

Imidlertid er der ikke tvivl om at den åbne stigmatisering af lavkøbenhavnsk som 'sprogligt forfald' (et yndet 1970'er-tema blandt modersmålsforsvarerne i klage-traditionen) aftog i årtierne der fulgte. I den udstrækning sprogforskningen spillede en rolle i den sammenhæng, tilfalder æren helt og holdent Brink & Lund og deres beskrivelse af lavkøbenhavnsk som en systematisk variant af standardsproget i storværkerne *Dansk Rigsmål* (Brink & Lund 1975) og *Den Store Danske Udtaleordbog* (Brink m.fl. 1991). Det gjorde det svært at fortsætte stigmatiseringen, nærmest umuligt hvis man selv mente at have noget forstand på sprog.

Man kan sige at samfunds- og sprogudviklingen (som beskrevet) på en måde annullerede hypotesen om en kommende positiv labovsk indflydelse på sprogforskningens engagement i, og samfundets behandling af, den dialektale og sociale udtryksvariation som var mit smertensbarn i første periode. Den ny virkelighed der voksede frem, kom med helt andre samfunds- og sprogpolitiske problemstillinger:

indvandring og tosprogethed, globalisering og engelskpåvirkning. Her skortede det ikke på engagement, hverken blandt sprogforskerne eller i samfundet ellers. Det kan tages for givet at den sprogforskning der engagerede sig i disse problemstillinger, var formet af grundlæggende labovske indsigter i forholdet mellem sprog og samfund. Men referencerne til Labov i den relevante litteratur er til at overse. Måske kan man sige at nogle indsigter og problemstillinger var blevet til sociolingvistisk almenviden (autoritetsreference var blevet irrelevant). Jeg skrev selv flere artikler om hvordan holdningsundersøgelserne i det store nordiske projekt ”Moderne importord i språka i Norden” bekræftede at der eksisterer to ideologiske niveauer (et bevidst og et underbevidst) i den måde de nordiske befolkninger forholder sig til engelskindflydelsen på, uden at nævne inspirationen fra Labov (fx Kristiansen 2009b og 2010).

Tredje periode (2005–2015 →): Sprogforandringscentret og tredje bølge

Tredje periode begynder med Sprogforandringscentrets ti år (i Dansk Grundforskningsfonds regi) og fortsætter ind i nutiden og fremtiden. Udforskningen af forholdet mellem åbne og skjulte sprogholdninger, som i kølvandet på Næstvedprojektet var blevet gentaget og bekræftet i en række af studenterundersøgelser flere steder i landet, kom i og med LANCHART-projektet med på den helt store danske agenda: systematisk indsamling og sammenligning fra København til Vinderup, over Næstved, Vissenbjerg og Odder. Resultatet var klokkeklart og konsistent det samme overalt og svarede helt til de tidligere fund mht. ’det lokale’ og ’det københavnske’. I åben tilkendegivelse syntes de unge bedst om ’det lokale’ og dårligst om ’det lavkøbenhavnske’, i skjult tilkendegivelse blev dét værdihierarki vendt på hovedet – og svarede dermed til hvad der sker med sprogbrugen: Det lokale sprog forsvinder, lavkøbenhavnsk vinder frem. Konklusion: De skjulte holdninger synes at have en drivkraft-rolle i sprogforandring som de åbne holdninger ikke har.

Labov var i mellemtiden kommet på andre tanker mht. vigtigheden af det spørgsmål. Som nævnt i anekdoten om hans conferencekommentar, havde han selv problemer med at finde solid empirisk evidens for sociale vurderingers rolle i sprogforandring, herunder at der findes skjulte holdninger som adskiller sig fra de åbne. For empirikeren Labov måtte det nødvendigvis have konsekvenser for teoretiseringen om drivkræfter i sprogforandring, hvor vægten blev flyttet fra begreber om ’social vurdering’ til begreber om ’automatisk mekanik’. Til den diskussion kunne vi nu spille stærkt ind og fortælle om hvordan den empiriske evidens fra LANCHART’s sprogholdningsundersøgelser underbyggede teorien om de sociale vur-

deringers betydning, samt vigtigheden af at skelne mellem bevidste og underbevidste (overt og covert) værditilkendegivelser. Det betød at min forsvarsrolle kom til at dreje sig om at forsvare den unge Labov mod den (noget) ældre. Det har jeg gjort i mange sammenhænge (fx Kristiansen 2011, 2018), hvor fremstillingen af LANCHARTs resultater går hånd i hånd med forsvaret af de oprindelige teser om hvad der empirisk skal til for at komme videre med sprogforandringsteorien.

Dermed er vi ovre i hvad vi måske burde omtale som en ny og fjerde periode i vurderingen af Labovs indflydelse i dansk sociolingvistik. Som Frans peger på i sin afslutning, ser det ud til at den labovske tilgang med survey-undersøgelser og statistisk databehandling er i færd med at overlade banen til den 'tredje bølges' mere kvalitativt orienterede tilgang. Det betyder vel så at jeg i min selvudnævnte rolle som Labov-forsvarer skal på banen og forsøge at dæmme op for den tredje bølge? Bestemt ikke. Jeg følger gerne tredje bølge-teoretikerne når de selv giver udtryk for at tilgangen er at se som en fortsættelse (ikke som en forkastelse eller erstatning): "Perhaps because of my intellectual roots in the Labovian tradition, I think of the Third Wave study of meaning as part and parcel of a larger variationist endeavour" (Eckert 2016: 81). I forhold til 'min Labov' oplever jeg at tredje bølge medfører udfordringer og inviterer til diskussioner på især to centrale punkter.

Det gælder for det første med hensyn til konceptualisering og operationalisering af 'social betydning'. Hos den 'unge Labov', og i LANCHARTs undersøgelser, er sprogrelateret 'social betydning' forstået som psykiske strukturer (habitus-strukturer) der findes i folks hjerner og kan fremkaldes som eksplicite eller implicite udsagn og reaktioner. Den tredje bølge flytter 'social betydning' til sproget, og fokus skifter til hvordan 'social betydningsdannelse' (*social meaning-making*) opstår og udvikles i *social praksis* i bred semiotisk forstand. Her er der klart nogle teoretiske antagelser eller implikationer at diskutere. ("The third wave locates ideology in language itself, in the construction of meaning, with potentially important consequences for linguistic theory more generally", Eckert 2012: 98). En klar metodisk konsekvens er at sprogbrugsafhængig evidens i form af holdningsundersøgelser der gennem søger hjernen for informantens 'bevidste' og 'underbevidste' værdier, bliver overflødig (den 'ældre Labov' ser næppe noget problem her) – eller ret beset bliver den slags holdningsundersøgelser meningsløse når 'selvet' ikke ses/eksisterer som andet end mulighed for (og nødvendighed af) kontinuerlig og situationsbettinget (re)konstruktion af hvem man 'er' (vil fremstå som) ved at 'trække på' de betydningsmuligheder sproget byder på i form af *indexical fields* (Eckert 2008).¹⁴

¹⁴ Jeg har diskuteret disse spørgsmål mere udførligt i Kristiansen 2020c og 2024.

Det andet centrale diskussionspunkt gælder selve erkendelsesinteressen. I den tredje bølge er sproglig variation ikke interessant som sprogforandringens sine *quæ non*, sådan som hos Labov, men som en kraft i social forandring.¹⁵ Interessen er betydningsdannelse i social praksis (forstået som stilforskelle og persona-performans), som er lig med social forandring.¹⁶ Det er ikke helt åbenlyst for mig at dette skift i erkendelsesinteresse ligger i forlængelse af Labov, selv om det naturligvis ikke er en forkastelse. Et kommende håndbogskapitel der udlægger den tredje bølges syn på ”Variation, differentiation and the emergence of social meaning”, ender som følger:

Since the foundational work of Weinreich, Labov and Herzog (1968), understanding the mutual embedding of language and society has been the principal aim of research in sociolinguistics. The semiotic theory of social meaning generation presented in this chapter is an important tool in bringing us closer to achieving this long-standing goal. (Levon forthc.)

Det er ukontroversielt at det er sociolingvistikens hovedmål at forstå den gensidige indlejring af sprog og samfund – men hvad med den videre perspektivering? Her må man minde om at den eksplicite målsætning for Weinreich, Labov & Herzog (1968) var at forstå *sprogforandring*. En socialpsykologisk orienteret sociolingvist som undertegnede er helt med på at mere udviklet semiotisk teori kan bidrage (og bidrager) med væsentlige indsigter i hvordan sprogforandringens kim er at finde i social betydningsdannelse (*social meaning generation*). Netop derfor har jeg, som sprogforandringsinteresseret sociolingvist, svært ved at hænge på når det labovske perspektiv – fokus på sprogforandring – helt forsvinder fra teoretiseringen og erstattes af fokus på social forandring. Måske drejer det sig mest om hvad der bliver sagt og ikke sagt, en forskel i måden at tale om tingene på (ville nogle sige), men hvis ideologien ligger i sproget...

Nikolas Couplands mangeårige bidrag til at udvikle sociolingvistikken er stærkt beslægtet med Eckerts. (I forordet til en bog der samler hendes egne væsentligste bidrag, siger Eckert (2018: xiii) om Coupland: “there are very few ideas in this book

¹⁵ I den artikel der fremlægger “a theoretical foundation for the third wave”, er den opsummerende pointe at ”variation does not simply reflect, but also constructs, social meaning and hence is a force in social change” (Eckert 2012: 87).

¹⁶ “My main point in this article is that social meaning is built into linguistic practice at every level of the linguistic system [...] Social indexicality permeates the linguistic system because language exists to articulate social practice, and social practice is change” (Eckert 2019: 769).

that he had not already had). Coupland vil også gerne af med det begrænsede/begrænsende fokus på *linguistic change* og har arbejdet på at indføre et begreb om *sociolinguistic change* hvor undersøgelser af sprog-relateret ideologi og interessen for sprogforandring ikke på samme måde forsvinder fra måden der bliver talt om tingene på. Som skitseret i Coupland (2009: 43) vil ‘sociolingvistisk forandring’-tilgangen “study language-ideological change in the context of social change, and refer to changes in linguistic usage within that broader matrix” (se også Coupland, 2014a, 2014b, 2016). Tilgangen er eksemplarisk anvendt på dansk grund (fx i Mægaard et al. 2020).

Jeg afslutter med at lægge forsvarsfanen. Intet tyder på at Labov ønsker at blive forsvaret mod den tredje bølge. I forordet til Labov (2010: xxv) erklærer han at “[t]he insights of Penelope Eckert on the social meaning of variation are fundamental to this volume”.¹⁷ I dansk sammenhæng kan man, som jeg ser det nu om stunder, trygt lægge fanen. Uanset om man oplever at den tredje bølge fosser ind, eller bare skvulper ind, er der næppe nogen der vil bestride at Labovs ånd svæver over vandede, og over de senere års store danske sprog(samfunds)forandring-projekter (Dialekt i periferien,¹⁸ Language and place,¹⁹ Transition-centret²⁰). De tre bølger har jo helt fra 1960’erne af bruset sammen i svingende takt og kraft. De som lever, får se hvad fremtiden bringer. Spændende tider!

Fælles afrunding

Labovs indsats i den amerikanske sprogforsknings historie var at skabe en alternativ forskningspraksis så lingvistikken kunne forny sit empiriske grundlag. Chomsky var og er interesseret i sprogets grænser og har i en stor del af paradigmet levetid benyttet introspektion som metode til at finde frem til hvad der var umuligt at sige. Her viste Labovs observationelle alternativ at man kunne indsamle empiri som, når bare den var omfattende og mangesidig nok, faktisk kunne besvare nogle af (men ikke alle) de spørgsmål som handlede om hvilke muligheder af de mange sproglige der er til rådighed, almindelige mennesker benytter i deres dagligsproglige omgang. Fokus blev flyttet fra sprogforskerens udspørgen af sit indre jeg til sociolingvistens feltarbejde – og sandelig også til analysearbejdet med data bagefter.

¹⁷ Jævnfør også at de for relativt nylig har skrevet sammen (Eckert & Labov 2017).

¹⁸ Mægaard m.fl. 2020.

https://dialekt.ku.dk/dialektforskning_i_dk/projekter/dialektiperiferien/

¹⁹ <https://nors.ku.dk/lapur/english/>

²⁰ <https://transition.ku.dk/>

I det store billede af dansk sprogforsknings udvikling er William Labov sammen med de funktionelle lingvister kommet til at stå som frontfigurerne for den særudvikling at dansk sprogforskning (i modsætning til de andre nordiske landes lingvistik) ikke blev påvirket af Chomskys formelle grammatik – i hvert fald ikke i nær så høj grad som resten af Europa.

Det har sikkert mange grunde, bl.a. den teoritræthed der var efter Hjelmslev i dansk lingvistik netop på det tidspunkt hvor Chomsky slog igennem i USA, men det er alligevel interessant netop i lyset af at Labov (i hvert fald efter 1980) selv så sin egen og Chomskys indsats som ligeværdige bestræbelser på at løse de grundlæggende problemer inden for lingvistikken: Chomsky udforskede det universelle og det konstante, Labov det variationelle og dermed det der førte til forandringer.

I Holland, hvor de danske funktionalister hentede deres første inspiration fra Simon C. Diks funktionelle grammatik, stod Chomsky anderledes stærkt. Bl.a. derfor er der en stærk anti-chomskyansk åre i funktionalismen. Så i dansk lingvistik er man på den ene side enige – stort set – om at Chomskys synspunkter kan og bør afvises, på den anden side tegner der sig egentlig ikke nogen klar enighed om hvad en ny lingvistik så skal bygge på i stedet. Funktionalisterne har det svært med variation; hver gang de ser forskellige udtryk, finder de forskellige indhold. Sociolingvistiske variationister har det til gengæld svært med at udmønte indsigter fra nutidens variation i konsistente modeller for sprogforandringen som den er dokumenteret i sproghistoriens data.

Med andre ord: Vi savner en diskussion af hvordan alt det der er kommet ud af at se på sprog som variation på alle niveauer, kan integreres med det som funktionalisterne efterhånden har fundet frem til. De to synspunkter synes kompatible, men det er vel ikke nok?

Som det fremgår ovenfor, har Labov selv ikke nødvendigvis været konsistent hverken i sit grundlæggende syn på lingvistikken og forholdet til chomskyanerne (se Cornips og Gregersen 2016) eller mht hvad der hørte med til hans eget paradigme. I en periode fik det såkaldte evalueringsproblem meget lidt opmærksomhed (se argumentationen ovenfor), og det blev svært at skelne mellem f.eks. Peter Trudgills meget mekanistiske syn på sprogforandring (som til forveksling ligner Lars Brinks og Jørn Lunds) og Labovs. Her har Penelope Eckerts indsats skabt nogle muligheder og tilsvarende nogle kampfronter hvor andre dele af Labovs *oeuvre* end lige Labov 1966 (2006a) kan komme til ny ære og værdighed. Vi tænker ikke bare på Martha's Vineyard-studiet men også f.eks. på de interessante studier af den sociolingvistiske monitor som Labov skrev sammen med forskellige af sine studerende (Labov, Ash, Ravindranath, Weldon, Baranowski & Nagy 2006 og Labov,

Ash, Ravindranath, Weldon, Baranowski & Nagy 2011). Men det er blot ét eksempel fra skatkisten af velskrevne og dybtgående værker der aldrig svigter mht. at generalisere hver gang der er mulighed for det. En generalisering åbner for modbeviset; sådan skrider indsigterne fremad.

Lad da dette være artiklens udgangsreplik: Hver ny generation må gå til William Labovs enorme og mangfoldige værkliste for at finde frem til netop det *de* kan bruge. Der er så rigeligt at tage af! Det er vi helt enige om.

Litteratur

- Auer, Peter, Frans Hinskens & Paul Kerswill (eds.) 2005: *Dialect Change. Convergence and Divergence in European Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baratz, Stephen S. & Joan C. Baratz 1970: Early childhood intervention: The social science base of institutional racism. *Harvard Educational Review* 40(1). 29–50.
- Blom, Jan Petter & John J. Gumperz 1972: Social meaning in linguistic structures: Code-switching in Norway. John J. Gumperz & Dell Hymes (eds.) *Directions in Sociolinguistics*. New York: Holt. 407–434.
- Brink, Lars & Jørn Lund 1975: *Dansk Rigsmål. Lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København* 1–2. København: Gyldendal.
- Brink, Lars & Jørn Lund 1979: Social factors in the sound changes of Modern Danish. Symposium No. 4: Social factors in sound change. Eli Fischer-Jørgensen, Jørgen Rischel & Nina Thorsen (eds.) *Proceedings of the Ninth International Congress of Phonetic Sciences, Copenhagen 1979* Volume II. Copenhagen: University of Copenhagen, Institute of Phonetics. 196–203.
- Brink, Lars, Jørn Lund, Steffen Heger & Jens Normann Jørgensen 1991: *Den Store Danske Udtaleordbog*. København: Munksgaard.
- Cornips, Leonie & Frans Gregersen 2016: The Impact of Labov's Contribution to general Linguistic Theory. *Journal of Sociolinguistics* 40(4). 498–524.
- Coupland, Nikolas 2009: Dialects, standards and social change. Marie Maegaard, Frans Gregersen, Pia. Quist & Jens Normann Jørgensen (eds.) *Language Attitudes, Standardization and Language Change*. Oslo: Novus Press. 27–49.
- Coupland, Nikolas 2014a. Language change, social change, sociolinguistic change: A meta-commentary. *Journal of Sociolinguistics* 18(2). 277–286.
- Coupland, Nikolas 2014b: Sociolinguistic change, vernacularization and broadcast British media. Jannis Androutsopoulos (ed.) *Mediatization and Sociolinguistic Change*. Berlin: De Gruyter. 67–96.

- Coupland, Nikolas 2016: Five Ms for sociolinguistic change. Nikolas Coupland (ed.) *Sociolinguistics: Theoretical Debates* Cambridge: Cambridge University Press. 433–454.
- Duncan, Jamie 2025: Labovian sociolinguistics of literacy: Theoretical, practical, and political developments from 1964–1972. *Language in Society* 54. 417–438.
- Eckert, Penelope 2008: Variation and the indexical field. *Journal of Sociolinguistics* 12(4). 453–476.
- Eckert, Penelope 2012: Three waves of variation study. *Annual Review of Anthropology* 41. 87–100.
- Eckert, Penelope 2016: Variation, meaning and social change. Nikolas Coupland (ed.) *Sociolinguistics: Theoretical Debates*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. 68–85.
- Eckert, Penelope 2018: *Meaning and Linguistic Variation: The third Wave in Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eckert, Penelope 2019: The limits of meaning: Social indexicality, variation, and the cline of interiority. *Language* 95(4). 751–776.
- Eckert, Penelope 2025: William (Bill) Labov (1927–2024). *Language in Society* 54. 409–415.
- Eckert, Penelope & William Labov 2017: Phonetics, phonology and social meaning. *Journal of Sociolinguistics* 21(4). 467–496.
- Fasold; Ralph 1984: *The Sociolinguistics of Society*. Oxford: Blackwell.
- Granovetter, Mark S. 1973. The strength of weak ties. *American Journal of Sociology* 78(6). 1360–1380.
- Gregersen, Frans 1975: Sociolingvistik og skolesprog. Frans Gregersen, Kirsten Reisby & Hans Vejleskov (red.) *Børn, sprog og undervisning*. København: Gyldendal. 143–171.
- Gregersen, Frans 1994: Sociolingvistikkens betydning. Torben Andersen (red.) *Festskrift til Mogens Baumann Larsen i anledning af hans 60-årsdag*. Aalborg: Institut for Kommunikation og Psykologi, Aalborg Universitet. 9–17.
- Gregersen, Frans 2009: Forgængere og bagmænd: Om forholdet mellem dialektforskning og sociolingvistik på og rundt om Afdeling for Dialektforskning. Asgerd Gudiksen, Henrik Hovmark, Pia Quist, Jann Scheuer, & Iben Stampe Sletten (red.). *Dialektforskning i 100 år*. København: Nordisk Forskningsinstitut. 83–106.
- Gregersen, Frans 2020: For Kristiansen, eller: Hvor kommer holdninger fra? *Danske Talesprog* 20: 33–63.

- Gregersen, Frans 2024: Bernstein-øjeblikket – en kontrafaktisk historie. *Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning* 34. 5–30.
- Gregersen, Frans & Gert Foget Hansen 2025: Best practice for the study of language change in real time. Christopher Cieri, Lauren Hall-Lew, Katie Drager & Malcah Yaeger-Dror (eds.). *Dimensions of Language Variation*. Oxford: Oxford University Press. 427–454.
- Gregersen, Frans, Karen Sonne Jakobsen, Anders Mathiesen, Henning Salling Olesen, Anette Steen Pedersen & Palle Rasmussen (red.) 1974: *Klassesprog*. København: Borgen/Basis.
- Gregersen, Frans & Inge Lise Pedersen (eds.) 1991: *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics* 1–2. [Institut for dansk Dialektforsknings publikationer. Serie A nr. 30]. København: C. A. Reitzel.
- Gregersen, Frans, Kirsten Reisby & Hans Vejleskov (red.) 1975 og 1980: *Børn, sprog og undervisning*. København: Gyldendal.
- Gregersen, Frans & Niels Skall 1976: *Projekt Skolesprog: Publikation 1: Nogle forudsætninger for analyser af sprog i skolen: empirisk sociolingvistik og klasseværelsesobservationsforskning*. København: Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik, Københavns Universitet.
- Hager, Frithjof, Hartmut Haberland & Rainer Paris 1973: *Soziologie + Linguistik. Die schlechte Aufhebung sozialer Ungerechtigkeit durch Sprache*. Stuttgart: J. B. Metzler Verlag.
- Hansen, Elisabeth & Jørn Lund (red.) 1983: *Skolen, Samfundet og Dialekten. 11 afhandlinger om elevers, læreres og forældres sprog og sprogsyn – belyst ud fra undersøgelser af forholdet mellem skole og dialekt i Hirtshals kommune*. Frederikshavn: Dafolo.
- Hansen, Erik 1975: Den hemmelige præmis. Argumenter og skinargumenter i sprogrigtighedsspørgsmålet. Klaus Kjøller (red.) *Analyse af sprogbrug. Argumentation*. København: Borgen. 88–102.
- Hermann, Jesper & Frans Gregersen 1978: *Gennem Sproget*. København: Gyldendal.
- Hjelmslev, Louis 1939: La structure morphologique (types de système). *Proceedings of the International Congress of Linguists* 5. 66–93.
- Jørgensen, Jens Normann 1980: Det flade a vil sejre. En undersøgelse på sociolingvistisk grundlag af visse københavnske sprogforhold. *SAML* 7. 67–124.
- Jørgensen, Jens Normann 1991: Ved vi hvad vi gør? Om Tore Kristiansens Udtalenormering i skolen. *ADLA Bulletin* nr. 1 1991.

- Jørgensen, Jens Normann & Kjeld Kristensen 1994: *Moderne sjællandsk. En undersøgelse af unge sjællænderes talesprog*. København: C. A. Reitzels Forlag.
- Kiefer, Ferenc & Piet van Sterkenburg (eds.) 2013: *Eight Decades of General Linguistics: The History of CIPL and its Role in the History of Linguistics*. Leiden: Brill.
- Kristiansen, Tore 1990: *Udtalenormering i skolen. Skitse af en ideologisk bastion*. København: Gyldendal. https://www.researchgate.net/publication/378498241_UDTALENORMERING_I_SKOLEN
- Kristiansen, Tore 1991: *Sproglige normidealer på Næstvedegnen. Kvantitative sprogholdningsstudier*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Kristiansen, Tore 2004: Sprogholdninger over Øresund. *Danske Talesprog* 5: 161–185.
- Kristiansen, Tore (red.) 2006: *Nordiske sprogholdninger: En masketest*. [Moderne importord i språka i Norden V]. Oslo: Novus Forlag.
- Kristiansen, Tore 2009a: The macro-level social meanings of late-modern Danish accents. *Acta Linguistica Hafniensia* 41. 167–192.
- Kristiansen, Tore 2009b: Åbne og skjulte holdninger til engelskindflydelsen – hvad kan sprogpolitikken påvirke? *Språk i Norden 2009*: [Tema: Språkpolitik och språkattityder.] København: Nordisk Sprogkoordination, Dansk Sprognævn. 95–112.
- Kristiansen, Tore 2010: Conscious and subconscious attitudes towards English Imports in the Nordic countries: Evidence for two levels of language ideology. *International Journal of the Sociology of Language* 204. 59–95.
- Kristiansen, Tore 2011: Attitudes, ideology and awareness. Ruth Wodak, Barbara Johnston & Paul Kerswill (eds.) *The SAGE Handbook of Sociolinguistics*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE. 265–278.
- Kristiansen, Tore. 2018: Language awareness and language change. Peter Garrett & Josep Maria Cots (eds.) *The Routledge Handbook of Language Awareness*. 387–401.
- Kristiansen, Tore. 2020a: Sprogets væsen og det gode sprogsamfund – som jeg har set det. *Danske Talesprog* 20. 7–32.
- Kristiansen, Tore 2020b: For materialistisk sprogteori – og ideologisk forandring. Svar til Frans Gregersen. *Danske Talesprog* 20: 65–75.
- Kristiansen, Tore 2020c: Methods in language-attitudes research. Jan-Ola Östman & Jef Verschueren (eds.) *The Handbook of Pragmatics*. Berlin: John Benjamins. 3–37.

- Kristiansen, Tore 2024: Social variation in Germanic. *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.1038>.
- Kristiansen, Tore & Jens Normann Jørgensen 2005: Subjective factors in dialect convergence and divergence. Peter Auer, Frans Hinskens & Paul Kerswill (eds.) *Dialect Change. Convergence and Divergence in European Languages*. Cambridge: Cambridge University Press. 287–302.
- Kristiansen, Tore & Lars S. Vikør (red.) 2006: *Nordiske språkhaldningar. Ei meiningensmåling*. [Moderne importord i språka i Norden IV]. Oslo: Novus Forlag.
- Laberge, Suzanne & Gillian Sankoff 1980: Anything you can do. Gillian Sankoff: *The Social Life of Language*. 271–294 [genoptrykt 2016].
- Labov William 1963: The social motivation of a sound change. *Word* 18. 1–42.
- Labov, William 1966: *The Social Stratification of English in New York City*. Washington DC: Center for Applied Linguistics. [genoptrykt 2006 med forfatterens kommentarer, jf. Labov 2006a]
- Labov, William 1972a: Rules for ritual insults. William Labov *Language in the Inner City. Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 297–353.
- Labov, William 1972b: *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov William 1972c: The logic of nonstandard English. William Labov: *Language in the Inner City. Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 201–240.
- Labov, William 1973: The linguistic consequences of being a lame in New York City. *Language in Society* 2(1). 81–115.
- Labov, William 1974: On the use of the present to explain the past. Luigi Heilmann (ed.) *Proceedings of the Eleventh International Congress of Linguists*. Bologna: Mulino. 825–852. [også publiceret i Kiefer, Ferenc & Piet van Sterkenburg (eds.) 2013].
- Labov, William 1980: The social origins of sound change. William Labov (ed.) *Locating language in time and space*. New York: Academic Press. 251–265.
- Labov, William 1981: Resolving the neogrammarian controversy. *Language* 57(2). 267–308.
- Labov, William 1982a: Building on empirical foundations. Winfried P. Lehman & Yakov Malkiel (eds.) *Perspectives on Historical Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins. 17–92.

- Labov, William 1982b: Objectivity and commitment in linguistic science: The case of the Black English trial in Ann Arbor. *Language in society* 11(2). 165–201.
- Labov, William. 1984: Field methods of the project on linguistic change and variation. John Baugh & Joel. Sherzer (eds.) *Language in Use*. Englewood Cliffs: Prentice Hall. 28–53.
- Labov, William 1994: *Principles of Linguistic Change: Internal Factors*. Oxford: Blackwell.
- Labov, William 2001: *Principles of Linguistic Change: Social Factors*. Oxford: Blackwell.
- Labov, William 2006a: *The Social Stratification of English in New York City*. 2nd edition. [genoptryk af Labov 1966 med forfatterens kommentarer]. Cambridge: Cambridge University Press.
- Labov, William 2006b: A sociolinguistic perspective on sociophonetic research. *Journal of Phonetics* 34. 500–515.
- Labov, William 2010: *Principles of Linguistic Change: Cognitive and Cultural Factors*. Oxford, UK and Malden, MA: Wiley- Blackwell.
- Labov, William 2016: Afterword: where are we now? *Journal of Sociolinguistics* 20(4). 581–602.
- Labov, William 2017: Uriel Weinreich – builder on empirical foundations. *Journal of Jewish Languages* 5. 253–266.
- Labov, William, Sharon Ash, Maciej Baranowski, Naomi Nagy, Maya Ravindranath & Tracy Weldon 2006: Listener's Sensitivity to the Frequency of Sociolinguistic Variables. *U. Penn Working Papers in Linguistics* 12(2). 105–129.
- Labov, William, Sharon Ash, Maya Ravindranath, Tracy Weldon, Maciej Baranowski & Naomi Nagy 2011: Properties of the sociolinguistic monitor. *Journal of Sociolinguistics* 15(4). 431–463.
- Labov, William & David Fanshel 1977: *Therapeutic Discourse: Psychotherapy as Conversation*. New York: Academic Press.
- Labov, William & Wendell A. Harris 1986: De facto segregation of Black and White vernaculars. David Sankoff (ed.) *Diversity and Diachrony*. [Current Issues in Linguistic Theory 53]. Amsterdam: John Benjamins. 1–24.
- Labov, William & Joshua Waletzky 1967: Narrative analysis: Oral versions of personal experience. June Helm (ed.) *Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle: University of Washington Press. 12–44.
- Larsen, Mogens Baumann 1969: Skolen og dialekten. Et diskussionsoplæg af M. Baumann Larsen, Københavns Universitet og Danmarks Lærerhøjskole. *Meddelelser fra Dansklærerforeningen* 3. 143–145.

- Larsen, Mogens Baumann 1972: Introduktion til sociolingvistikken. *NyS* 4. 3–17.
- Levon, Erez. forthc.: Variation, differentiation and the emergence of social meaning. Yoshiyuki Asahi, Alexandra D'Arcy & Paul Kerswill (eds.) *The Routledge Handbook of Variationist Sociolinguistics*. London: Routledge.
- Maegaard, Marie, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (eds.) 2020: *Standardization as Sociolinguistic Change – A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. London: Routledge.
- Maegaard, Marie., Torben Juel Jensen, Tore Kristiansen & Jens Normann Jørgensen 2013: Diffusion of language change: Accommodation to a moving target. *Journal of Sociolinguistics* 17(1). 3–36.
- Milroy, Lesley 1980. *Language and social networks*. Oxford: Blackwell.
- Mæhlum, Brit 1996: Codeswitching in Hemnesberget – Myth or reality? *Journal of Pragmatics* 25(6). 749–761.
- Møller, Erik 1993: *Mundtlig fortælling – fortællingens struktur og funktion i uformel tale*. [Institut for dansk Dialektforsknings publikationer Serie A. nr. 31]. København: C. A Reizels Forlag.
- Nielsen, Bent Jul & Magda Nyberg 1988: Talesprogsvariationen i Odder Kommune. En foreløbig rapport. *Danske folkemål* 30. 31–87.
- Nielsen, Bent Jul & Magda Nyberg 1992. Talesprogsvariationen i Odder kommune. I Lokalsprog og rigsmål i sociolingvistisk belysning. *Danske Folkemål* 34. 45–202.
- Nielsen, Harriet Bjerrum 1977: Sociolingvistikkenes sprogbegreb. *PAPIR* II nr. 7. 5–38.
- PAPIR* 1–8 1974–1978.
- Pedersen, Inge Lise 1986: Bondsk og ligefrem eller moderne og byagtig. En undersøgelse af holdninger til dialekt og dialekttalende på Fyn. *Danske folkemål* 28. 11–39.
- Schønning, Signe & Janus Spindler Møller 2009. Self-recordings as a social activity. *Nordic Journal of Linguistics* 32 (2). 245–269.
- Skoledage* 1 og 2 1979: Kongerslev/København: GMT/UP.
- Søderberg, Anne-Marie 1977: En eksemplarisk beskrivelse af en folkeskolelærers praksis. *PAPIR* II nr. 7. 39–123.
- SNAK* 1–5. 1986–1992. Nyhedsbrev fra initiativområdet Dansk talesprog i dets variationer.
- Sneller, Betsy, Laurel MacKenzie & Meredith Tamminga 2025: Bill Labov: Looking Back, Looking Forward. *Journal of Sociolinguistics* 29(4). 309–316.

- Thelander, Mats 1979: *Språkliga variationsmodeller tillämpade på nutida Burträskmål*. [Studia philologiae Scandinavicae Upsaliensia. vol. 14]. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Weinreich, Uriel, William Labov & Marvin I. Herzog 1968: Empirical foundations for a theory of language change. Winfred. P. Lehmann & Yakov Malkiel (eds.) *Directions for Historical Linguistics: A Symposium*. Austin: University of Texas Press. 95–188.

Frans Gregersen
Professor emeritus, dr.phil.
fg@hum.ku.dk

Tore Kristiansen
Professor emeritus, lic.phil.
tk@hum.ku.dk

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Københavns Universitet